

Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske

Nenad Pokos

Posljednjih godina negativni trendovi demografskog razvoja Hrvatske poprimili su dramatične razmjere čime smo se našli u krugu europskih zemalja s najnepovoljnijim demografskim procesima, trendovima, odnosima i strukturama

Posljednjih godina negativni trendovi demografskog razvoja Hrvatske (ukupna depopulacija, prirodni pad, intenzivni proces starenja itd.) poprimili su dramatične razmjere čime smo se našli u krugu europskih zemalja s najnepovoljnijim demografskim procesima, trendovima, odnosima i strukturama. Jedan od uzroka takvog stanja je i izrazito negativan migracijski saldo odnosno sve veći broj iseljenih stanovnika Hrvatske u odnosu na broj doseljenih. Emigracija iz Hrvatske se kao specifičan i izrazito negativan čimbenik brojčane dinamike stanovništva javlja već od druge polovice 19. stoljeća, a nakon toga bilježi se još nekoliko jakih iseljeničkih struja. Posljednji jači emigracijski val počeo je globalnom ekonomskom krizom 2008. godine, a intenzivirao se ulaskom Hrvatske u članstvo Europske unije 2013. godine te je možda najnepovoljniji do sada jer se odvija u okolnostima smanjene rodnosti, prirodnog pada, ukupne depopulacije i ubranog procesa starenja stanovništva. Prave razmjere iseljavanja, ne samo suvremenog nego i u ranijim razdobljima, ne znamo jer mnogi stanovnici prije iseljenja ne odjavljuju prebivalište prema *Zakonu o prebivalištu* iz 2012. godine¹ imaju obavezu to činiti. Slična je situacija i kod prijave prebivališta jer se mnoge osobe fiktivno prijavljuju u Hrvatskoj zbog dobivanja socijalnih ili drugih prava, a ustvari žive u nekoj drugoj državi.

U *Tablici 1* prikazani su takvi relativno neprecizni i nerealni podatci za stanovništvo koje je u Ministarstvu unutarnjih poslova prijavilo ili odjavilo prebivalište u Hrvatskoj između 2009. i 2016. godine. Te podatke zatim Državni zavod za statistiku (DZS) prikazuje kao doseljene, odnosno iseljene u/iz

Izv. prof. dr. sc. Nenad Pokos, znanstveni savjetnik na Institutu društvenih znanosti "Ivo Pilar" u Zagrebu. E-pošta: nenad.pokos@pilar.hr.

Tablica 1. Službeni broj doseljenog i iseljenog stanovništva u/iz Hrvatske, 2009.-2016.

Godina	Doseljeni	Iseljeni	Migracijski saldo
2009.	8 468	9 940	-1 472
2010.	4 985	9 860	-4 875
2011.	8 534	12 699	-4 165
2012.	8 959	12 877	-3 918
2013.	10 378	15 262	-4 884
2014.	10 368	20 858	-10 490
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451

Izvor: DZS, 2017.

Hrvatske čime oni postaju jedini službeni podatci o vanjskoj migraciji i tako će biti sve dok se napokon ne uvede registar stanovništva.

Prave razmjere iseljavanja, ne samo suvremenog nego i u ranijim razdobljima, ne znamo jer mnogi stanovnici prije iseljenja ne odjavljuju prebivalište premda prema Zakonu o prebivalištu iz 2012. godine imaju obavezu to činiti

Premda okrnjeni, i ovako prikazani podatci pokazuju intenziviranje iseljeničkog procesa u promatranom razdoblju, pogotovo od 2014. nadalje, a što je uvjetovano ranije spomenutim razlozima: ulaskom Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine

te obvezom odjavljivanja prebivališta od 2014. godine. Tako je prema tim podatcima 2016. godine u inozemstvo iselilo čak 266,6 posto više stanovnika nego 2009. godine ili 22,9 posto više nego 2015. godine. Na idućim stranicama pokušat će se dokazati ranije navedena tvrdnja o nerealnim podatcima DZS-a vezanih uz broj iseljenih stanovnika iz Hrvatske i to pomoću statističkih podataka doseljenih stanovnika (državljana) Hrvatske u tri najprivlačnije odredišne države Europske unije.

Iseljavanje u Njemačku

Već dugi niz desetljeća Njemačka je po prijemu iseljenih stanovnika Hrvatske na prvom mjestu, a službeni podatci hrvatske statistike o iseljavanju, ali i doseljavanju u tu državu prikazani su u *Tablici 2.*

Sve veću privlačnost Njemačke dokazuju i podatci da je 2009. godine u nju uselilo 46,7 posto, a 2016. godine već 71,2 posto ukupnog broja stanovnika Hrvatske iseljenih u državu članice Europske unije. Ovdje je također vidljiv nagli porast iseljenih između 2013. i 2014. godine (263 posto) čemu je glavni razlog ulazak Hrvatske u EU, 1. srpnja 2013. godine,

Tablica 2. Broj doseljenih i iseljenih stanovnika iz/u Njemačku, 2009.-2016.

Godina	Doseljeni	Iseljeni	Migracijski saldo
2009.	733	459	274
2010.	456	775	-319
2011.	679	1 061	-382
2012.	620	1 883	-1 263
2013.	913	2 193	-1 280
2014.	1 095	7 961	-6 866
2015.	1 770	12 325	-10 555
2016.	2 582	20 432	-17 850

Izvor: DZS, 2017.

broj 31 - rujan 2017.

Tablica 3. Broj hrvatskih državljana u Njemačkoj, 2009.-2016., njemački podatci

Godina	Broj hrvatskih državljana	Indeks promjene 2009.=100	Lančani indeks
2009.	221 222	100	-
2010.	220 199	99,5	99,5
2011.	223 014	100,8	101,3
2012.	224 971	101,7	100,9
2013.	240 543	108,7	106,9
2014.	263 347	119,0	109,5
2015.	297 895	134,7	113,1
2016.	332 605	150,3	111,7

Izvor: Statistisches Bundesamt, 2017, stanje 31. prosinca 2009.-2016.

čime se uvelo slobodno kretanje ljudi, roba i usluga u članicama EU-a. Ipak, Njemačka je hrvatskim radnicima nametnula privremeno ograničavanje zapošljavanja do 1. srpnja 2015. godine kada se potpuno izjednačavaju s radnicima starih država članica. Nakon što su ta ograničenja ukinuta, 2016. godina dolazi do drastičnog apsolutnog porasta iseljenih te je samo u odnosu na 2012. godinu taj broj veći za 18,5 tisuća, a u odnosu na 2015. godinu za 8 107 osoba. S druge strane, iz godine u godinu raste i broj doseljenih iz Njemačke, među kojima su, primjerice 2016. godine 81,7 posto činili hrvatski državljani, a ostatak stranci.² Iako je te godine broj iseljenih bio osam puta veći od broja doseljenih, nemoguće je saznati koliko su godina ti povratnici proveli u Njemačkoj. Nasuprot hrvatske, njemačka statistika prikazuje znatno veći broj doseljenih u njihovu državu, ali pri interpretaciji podataka treba biti vrlo oprezan. Naime, njemački podatci ne odnose se na doseljenike iz Hrvatske, već na stanovnike s hrvatskim državljanstvom, a koji su u Njemačku mogli doseliti i iz drugih država (najviše iz Bosne i Hercegovine). U *Tablici 3* prikazano je brojčano kretanje hrvatskih državljana u Njemačkoj između 2009. i 2016. godine, a među koje su ubrojani i rođeni u toj

državi. Takvih je, primjerice, 2016. godine bilo 48 350 ili 14,5 posto ukupnog broja.

Sve veću privlačnost Njemačke dokazuju i podatci da je 2009. godine u nju uselilo 46,7 posto, a 2016. godine već 71,2 posto ukupnog broja stanovnika Hrvatske iseljenih u države članice Europske unije

Između 2009. i 2012. godine broj hrvatskih državljana je stagnirao, a između prve dvije promatrane godine čak se i smanjio za tisuću osoba. Kao i prema podacima DZS-a, 2014. godine je zabilježen znatno veći porast nego ranijih godina (9,5 posto u odnosu na 2013.) dok je 2015. i 2016. godine porast bio još intenzivniji (13,1 posto, odnosno 11,7 posto u odnosu na prethodne godine).

Tablica 4. Broj doseljenika i iseljenika iz/u Irsku 2009.-2016.

Godina	Doseljeni	Iseljeni	Migracijski saldo
2009.	3	-	3
2010.	1	2	-1
2011.	4	14	-10
2012.	6	4	2
2013.	13	35	-22
2014.	5	131	-126
2015.	28	265	-237
2016.	43	1 917	-1 874

Izvor: DZS, 2017.

Tablica 5. Broj doseljenika iz Hrvatske koji su dobili PPSN u Irskoj, 2009.-2016.

Godina	Broj doseljenika	% dobivenih PPSN-a iz stranih zemalja
2009.	60	0,1
2010.	51	0,1
2011.	60	0,1
2012.	86	0,1
2013.	486	0,6
2014.	2 091	2,2
2015.	4 342	4,6
2016.	5 312	4,9

Izvor: DEASP, 2017.

Sveukupno gledajući, posljednje, 2016. godine broj hrvatskih državljana u Njemačkoj bio je čak 50,3 posto veći nego 2009. godine. Ukoliko se promatra samo 2016. godina, u Njemačku je uselilo 55 970 osoba (računajući i 1 725 rođenih te godine u Njemačkoj), a iselilo 22 010 hrvatskih državljana (njemačka statistika ovdje ubraja i 1 620 umrlih). Iz toga proizlazi 33 960 više doseljenih nego iseljenih, no, ukupan porast između dviju posljednjih godina bio je čak i nešto veći (34 710) jer je 750 osoba te godine promijenilo državljanstvo, a već su ranije živjeli u Njemačkoj. Od ukupnog broja doseljenih, njih 48 080 došlo je u Njemačku prvi puta 2016. godine, a 6 165 je to učinilo ponovno. Usporedimo li za 2016. godinu njemački podatak od 55 970 useljenih hrvatskih državljana s podatkom DZS-a od 20 432 iseljenih stanovnika iz Hrvatske u Njemačku, dolazi se do ogromnog nerazmjera. Tolika razlika u korist njemačkog podatka ne može se odnositi samo na iseljene Hrvate iz Bosne i Hercegovine ili neke druge zemlje već je očigledno da su hrvatski statistički podatci nepotpuni zbog neodjavljivanja prebivališta prilikom iseljavanja.

Tablica 6. Broj doseljenika i iseljenika u/iz Austrije, 2009.-2016., hrvatski podatci

Godina	Doseljeni	Iseljeni	Migracijski saldo
2009.	220	292	-72
2010.	115	410	-295
2011.	144	480	-336
2012.	208	537	-329
2013.	208	770	-562
2014.	255	2 000	-1 745
2015.	439	3 234	-2 795
2016.	533	2 164	-1 631

Izvor: DZS, 2017.

Iseljavanje u Irsku

Posljednjih godina Irska se ističe kao jedno od najpoželjnijih iseljeničkih odredišta hrvatskih građana. Podatci hrvatske statistike u *Tablici 4* pokazuju blaži porast iseljenika 2014. i 2015. godine te nagli skok 2016. godine. Do ulaska Hrvatske u EU bilježeni su minimalni brojevi hrvatskih iseljenika u tu državu premda je irskim popisom stanovništva 2011. godine utvrđeno 980 stanovnika rođenih u Hrvatskoj. Osim što se vjerojatno u Hrvatskoj nisu odjavljivali pri iseljavanju, moguće je da se dio tih osoba u Irsku doselio iz drugih država (Sjedinjenih Država, Ujedinjenog Kraljevstva, Njemačke itd.). Od druge polovice 2013. godine počinje intenzivnije doseljavanje iz Hrvatske jer je Irska povodom ulaska Hrvatske u EU službeno objavila da na svojim tržištima rada neće ograničavati pristup hrvatskim radnicima. Posljednjim irskim popisom iz travnja 2016. godine

Posljednjim irskim popisom iz travnja 2016. godine zabilježeno je 5 202 stanovnika rođenih u Hrvatskoj što je u odnosu na stanje iz 2011. godine porast od 430,8 posto. Time su stanovnici rođeni u Hrvatskoj zabilježili najveći relativni porast između 2011. i 2016. godine od svih etničkih skupina prikazanih u irskom popisu (CSO, 2016)

zabilježeno je 5 202 stanovnika rođenih u Hrvatskoj što je u odnosu na stanje iz 2011. godine porast od 430,8 posto. Time

Tablica 7. Broj hrvatskih državljana doseljenih i iseljenih u/iz Austrije 2009.-2016., austrijski podatci

Godina	Doseljeni	Iseljeni	Migracijski saldo
2009.	1 937	2 057	-120
2010.	1 894	1 876	18
2011.	1 908	1 678	230
2012.	2 008	1 547	461
2013.	4 183	1 357	2 826
2014.	6 036	2 014	4 022
2015.	5 832	2 614	3 218
2016.	5 097	2 530	2 567

Izvor: Statistik Austria, 2017.

su stanovnici rođeni u Hrvatskoj zabilježili najveći relativni porast između 2011. i 2016. godine od svih etničkih skupina prikazanih u irskom popisu (CSO, 2016). Na drugom mjestu su rođeni u Venezueli s 259 posto, na trećem mjestu Afganistanci s 212 posto te na četvrtom Sirijci sa 199 posto. Irski popis iz 2016. godine daje i podatak da je godinu dana prije popisa (od travnja 2015. do travnja 2016. godine) iz Hrvatske doselilo 2 340 ne-Iraca te 12 Iraca. Taj broj od 2 340 stanovnika Hrvatske činilo je 4,3 posto svih doseljenih ne-Iraca (od ukupno njih 54 203) u godini prije posljednjeg popisa. Nasuprot tome, u popisu 2016. godine ne-Irci iz Hrvatske činili su svega 0,6 posto stanovništva Irske rođenih izvan te države.

Izrazit nesklad između hrvatske statistike i irskog popisa stanovništva još više naglašavaju vjerojatno najbolji pokazatelji intenzivnog iseljavanja u Irsku. To su zahtjevi za PPSN (*Personal Public Service Number*) na temelju kojeg se ostvaruje pravo na zapošljavanje, otvaranje računa u banci, zdravstvenu zaštitu

Za razliku od Njemačke i Irske, u Austriji se uočava kako je najveći broj doseljenih zabilježen 2014. godine da bi se nakon toga njihov broj smanjio, kao što se smanjio i migracijski saldo

itd., a izdaje ga te objavljuje irsko Ministarstvo socijalne zaštite na mjesečnoj razini. I na ovaj način dokazuje se kako je nakon ulaska u EU naglo povećan broj hrvatskih građana koji su iselili u Irsku (Tablica 5). Naime, do 2013. godine taj je broj bio minimalan (svake godine ispod 100), kao i u prvoj polovici 2013. kada je PPSN dobilo 46 osoba iz Hrvatske. Nasuprot tome, u drugih šest mjeseci 2013. godine PPSN je dobilo 440 doseljenika. Od 2014. godine intenzivno raste broj tražitelja PPSN-a da bi ga između siječnja i rujna 2017. godine dobilo 3 546 osoba, a što je otprilike na razini prvih devet mjeseci iz 2016. godine.³ Na taj način Hrvatska se 2017. godine nalazila na devetom mjestu po broju

odobrenih zahtjeva, iza Ujedinjenog Kraljevstva, Rumunjske, Brazila, Poljske, Španjolske, Italije, Francuske i Indije. U tablici se vidi i relativni porast udjela doseljenika iz Hrvatske u ukupnom broju stranaca koji su dobili PPSN. Između 2009. i 2013. godine on iznosi minimalnih 0,1 posto, dok je 2016. godine povećan na 4,9 posto ukupnog broja PPSN-a dodijeljenih strancima.

Iseljavanje u Austriju

Posljednjih godina se među EU članicama po broju iseljenih Hrvata na trećem mjestu nalazi Austrija. Ovdje također drastično raste broj iseljenih od 2014. godine, premda je prema podatcima DZS-a broj iseljenih 2016. godine manji za trećinu u odnosu na 2015. godinu.

Prema austrijskim podatcima, ukupan broj hrvatskih državljana u Austriji 1. siječnja 2015. godine iznosio je 66 475, početkom 2016. godine 70 248, dok ih je 1. siječnja 2017. godine bilo 73 334. Austrijska statistika daje i precizne podatke o broju doseljenih i iseljenih prema državljanstvu (kao i Njemačka), pa se brojevi doseljenih u Austriju ne odnose samo na stanovnike doseljene iz Hrvatske (Tablica 7). Prema tim podatcima, 2009. godine je čak zabilježen veći broj iseljenih nego doseljenih hrvatskih državljana dok se od 2013. godine doseljavanje naglo povećava. Za razliku od Njemačke i Irske, u Austriji se uočava kako je najveći broj doseljenih zabilježen 2014. godine da bi se nakon toga njihov broj smanjio, kao što se smanjio i migracijski saldo. Za napomenuti je da će hrvatski radnici slobodan pristup austrijskom tržištu rada dobiti 2018. godine pa se može očekivati ponovni porast broja iseljenih prema toj državi.

Vanjska migracija prema županijama

Zanimljivo je razmotriti i prostornu dimenziju iseljavanja iz Hrvatske, odnosno kratku analizu po županijama između kojih je došlo do znatnih promjena u odnosu na razdoblje prije stjecanja neovisnosti. Tako su, primjerice 1981. godine najveći udio stanovnika popisnog u inozemstvu imale sljedeće županije: Međimurska (8,3 posto), Karlovačka (6,3 posto), Ličko-senjska (6,2 post), Zadarska (6 posto) i Brodsko-posavska (5,8 posto)

Tablica 8. Vanjska migracija stanovništva po županijama, 2014.-2016.

Županija	Broj doseljenih	Broj iseljenih	Broj iseljenih na 100 doseljenih	Broj iseljenih na 1000 st. 2011.
Zagrebačka	1 910	6 882	360,3	21,7
Krapinsko-zagorska	311	1 290	414,8	9,7
Sisačko-moslavačka	1 040	5 306	510,2	30,8
Karlovačka	742	2 627	354,0	20,4
Varaždinska	518	2 332	450,2	13,3
Koprivničko-križevačka	276	1 531	554,7	13,2
Bjelovarsko-bilogorska	356	2 048	575,3	17,1
Primorsko-goranska	3 432	6 791	197,9	23,6
Ličko-senjska	495	1 423	287,5	27,9
Virovitičko-podravska	308	2 188	710,4	25,8
Požeško-slavonska	337	2 670	792,3	34,2
Brodsko-posavska	841	4 693	558,0	29,0
Zadarska	1 891	4 073	215,4	24,0
Osječko-baranjska	1 370	7 352	536,6	24,1
Šibensko-kninska	1 422	2 706	190,3	24,7
Vukovarsko-srijemska	1 215	6 324	520,5	35,2
Splitsko-dalmatinska	5 465	6 720	123,0	14,8
Istarska	3 647	3 538	97,0	17,0
Dubrovačko-neretvanska	1 532	1 931	126,0	15,8
Međimurska	393	1 478	376,1	16,5
Grad Zagreb	8 828	13 043	147,7	13,0
Ukupno	36 329	86 945	239,3	20,3

Izvor: DZS, 2017.

(Akrap, 1998). Intenzitet suvremene vanjske migracije po županijama prikazan je u *Tablici 8* s apsolutnim podacima o broju doseljenih iz inozemstva te iseljenih u inozemstvo između 2014. i 2016. godine te preko dva analitička pokazatelja: brojem

U promatranom razdoblju (2014.-2016.) s najvećim brojem iseljenih u odnosu na 100 doseljenih uvjerljivo prednjače Požeško-slavonska (792,3) i Virovitičko-podravska županija (710,4)

iseljenih na 100 doseljenih iz inozemstva te brojem iseljenih na tisuću stanovnika pojedine županije prema popisu iz 2011. godine U promatranom razdoblju (2014.-2016.) s najvećim brojem iseljenih u odnosu na 100 doseljenih uvjerljivo prednjače Požeško-slavonska (792,3) i Virovitičko-podravska županija (710,4). Izrazito nepovoljna situacija s više od 500 iseljenih

broj 31 - rujna 2017.

na 100 doseljenih zabilježena je i u ostale tri istočnohrvatske županije: Brodsko-posavskoj (558,0), Osječko-baranjskoj (536,6) te Vukovarsko-srijemskoj županiji (520,5). Ovoj skupini pripadaju i tri jedinice koje se "naslanjaju" na istočnohrvatske županije: Bjelovarsko-bilogorska (575,3), Koprivničko-križevačka (554,7) i Sisačko-moslavačka (510,2). Nasuprot njima, Istarska županija jedina je imala više doseljenih iz inozemstva od iseljenih u razdoblju 2014.-2016. Relativno povoljnija situacija (manje od 200 iseljenih na 100 doseljenih) zabilježena je još u četiri priobalne županije: Splitsko-dalmatinskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Šibensko-kninskoj i Primorsko-goranskoj županiji te u Gradu Zagrebu. Navedena područja privlačna su doseljenicima iz inozemstva, pogotovo nakon odlaska u mirovinu, ali ona i zadržavaju potencijalne iseljenike zbog velikih urbanih središta pa samim time i većom ponudom radnih mjesta.

Indikativno je da se posljednjih godina po intenzitetu iseljavanja ističu navedene najistočnije hrvatske županije, što u ranijim iseljeničkim valovima nije bio slučaj. Razlozi tome su višestruki, a primjerice 2016. godine u korizmnoj poslanci slavonski biskupi između ostalog navode sljedeće: nedostatak agrarne politike kao i strategije ruralnog razvoja, usitnjenost posjeda koji su u suvremenim tržišnim uvjetima nedostadni za isplativ i samoodrživ uzgoj i poljoprivrednu proizvodnju,

Tablica 9. Broj iseljenih iz Hrvatske 2012. i 2016. prema petogodišnjim dobnim skupinama

Dobna skupina	Broj iseljenih		% ukupnog broja iseljenih	
	2012.	2016.	2012.	2016.
0-4	154	1 580	1,2	4,3
5-9	311	2 192	2,4	6,0
10-14	331	1 737	2,6	4,8
15-19	596	1 569	4,6	4,3
20-24	971	3 145	7,5	8,6
25-29	1 269	5 263	9,9	14,5
30-34	1 181	4 774	9,2	13,1
35-39	1 180	3 825	9,2	10,5
40-44	1 131	3 284	8,8	9,0
45-49	1 009	2 721	7,8	7,4
50-54	972	2 042	7,5	5,6
55-59	1 039	1 232	8,1	3,3
60-64	1 019	1 027	7,9	2,9
65-69	666	976	5,2	2,7
70-74	521	523	4,0	1,4
75 i više	527	546	4,1	1,5
Ukupno	12 877	36 436	100,0	100,0

Izvor: DZS, 2017.

podržavljena zemlja koja do danas nije vraćena njihovim vlasnicima i dodjeljuje se pretežito velikim tvrtkama, nanoseći novu nepravdu obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (Hranić i Škvorčević, 2016). Biskupi su upozorili i na nepravednu i

Indikativno je da se posljednjih godina po intenzitetu iseljavanja ističu navedene najistočnije hrvatske županije, što u ranijim iseljeničkim valovima nije bio slučaj

zakonski sumnjivu privatizaciju, izostanak kapitalnih investicija, dosadašnju političku nebrigu središnjih vlasti za ove krajeve te pretjeranu centralizaciju države koja je poreznom politikom sve usmjerila prema jednom središtu i time ostavila lokalne zajednice bez potrebnih sredstava.

Akrap (2017) ističe da je značajnije iseljavanje iz istočne Hrvatske posljednjih desetak godina u čvrstoj vezi s udjelom poljoprivrede u gospodarstvu tih županija. Naime, iseljavalo je stanovništvo koje je napuštalo poljoprivredu jer se nije moglo zaposliti u drugim djelatnostima. Temeljni problem autor vidi

u tome što mali i srednji gradovi nisu mogli zadržati glavninu deagrariziranog stanovništva iz svojih gravitacijskih zona. Isti autor (Akrap, 2014) navodi da Slavonija od 1960-ih gubi populacijsku dinamiku jer migrante više ne privlači plodna zemlja, a u slavonskim gradovima dominantna prehrambena industrija niske je tehnološke razine i ne inicira razvoj. I po drugom pokazatelju – gubitku iseljenih 2014.-2016. u odnosu na broj stanovnika iz popisa 2011. godine, na vrhu su dvije istočnohrvatske županije: Vukovarsko-srijemska, koja je između 2014. i 2016. godine iseljavanjem zabilježila gubitak od 35,2 osoba na tisuću stanovnika te Požeško-slavonska sa gubitkom od 34,2 stanovnika na njih tisuću. I ostale dvije županije podudaraju se s najugroženijima prema prethodnom pokazatelju: Sisačko-moslavačka (30,8 stanovnika) i Brodsko-posavska (29,0 stanovnika). Relativno najmanje iseljenika u odnosu na broj stanovnika iz 2011. godine imala je Krapinsko-zagorska županija koja desetljećima pripada područjima s najmanjim brojem emigranata.

Dobna struktura iseljenika

Posljednjih godina dolazi i do znatnih promjena u dobnoj strukturi iseljenog stanovništva. Za usporedbu, prikazani su podatci po petogodišnjim dobnim skupinama za 2012. godinu (prije ulaska Hrvatske u EU) te 2016. godinu kao posljednje

godine s raspoloživim podacima (Tablica 9). Još jednom treba napomenuti da se ne radi o cjelokupnom iseljeničkom kontingentu već samo o onima koji su odjavili svoje prebivalište u Hrvatskoj. Zanimajući taj nedostatak, prikazani podatci ukazuju na znatno pomlađivanje iseljeničkog kontingenta 2016. godine. Naime, između četiri promatrane godine uočava se porast udjela najmlađih dobnih skupina (0 – 4, 5 – 9 i 10 – 14 godina) iz čega se može zaključiti da u većoj mjeri nego ranije dolazi do spajanja obitelji u inozemstvu ili da su u većoj mjeri s roditeljima počela iseljavati i djeca. Premda u obje promatrane godine najveći udio iseljenika imaju iste dobne skupine (25 – 29, 30 – 34 i 35 – 39 godina), one su 2016. godine brojčano znatno zastupljenije od ostalih dobnih skupina. To potvrđuje često spominjanu tvrdnju kako se posljednjih godina iseljava uglavnom mlađe, radno aktivno, reproduktivnije stanovništvo (u dobi 20 – 40 godina) čime dolazi do sužavanja fertilnih kohorti što nužno dovodi do daljnjeg smanjenja rađanja, ali i do povećanja stope smrtnosti jer iseljava stanovništvo koje je manje podložno riziku smrti.

Zaključak

Odgođeni (dugoročni) učinak suvremenog iseljavanja osjetit će se nakon jednoga ili više desetljeća jer će brojčano "okljaštreni" naraštaji imati osjetno manji reproduktivni učinak. Dakle, iseljavanjem mlađeg stanovništva stvaraju se tzv. krnji naraštaji u dobnom sastavu te nastaje dugoročni (odgođeni) učinak zbog odljeva reproduktivnog potencijala. Naposljetku, 2016. godine se drastično smanjio udio iseljenog stanovništva starijeg od 50 godina, ali koji 2012. godine vjerojatno nije pokazivao pravo stanje. Naime, 2012. godine, kao i ranijih godina, jedan dio iseljenika odjavio je svoje prebivalište u Hrvatskoj premda su ovdje bili tek formalno registrirani (ponajviše Srbi), odnosno činili su tzv. "formalne povratnike" u Hrvatsku nakon 1995. godine (Mesić i Bagić, 2011). Mnogi od njih imali su i dvojno državljanstvo, a nakon odjave prebivališta u Hrvatskoj, ostaju živjeti u Srbiji ili Bosni i Hercegovini ili se manjim dijelom stvarno vraćaju u te države (Župarić-Iljić, 2016). Zbog tog razloga proizlazi da je 2012. godine čak 56 posto svih iseljenih završilo u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Velik dio takvih osoba bio je starije životne dobi pa je to 2012. godine znatno utjecalo na visok udio iseljenika starijih od 50 godina.

Bilješke

- 1 U članku 3 *Zakona o prebivalištu* (NN 144/12) između ostalog stoji: "Osoba koja se iseljava iz Republike Hrvatske radi trajnog nastanjenja u drugoj državi dužna je odjaviti prebivalište. Odjava prebivališta podnosi se prije iseljavanja. Ako osoba propusti odjaviti prebivalište prije iseljavanja, odjavu mora zatražiti u roku od 15 dana od dana useljavanja u drugu

državu putem nadležne diplomatske misije – konzularnog ureda Republike Hrvatske u toj državi."

- 2 Podatci DZS-a ne preciziraju kojeg su državljanstva doseljeni stranci u Hrvatsku, već ih prikazuju sve zajedno.
- 3 U vrijeme pisanja rada još nisu bili raspoloživi podatci PPS-a za razdoblje listopad – prosinac 2017. godine.

Literatura

- Akrap, Anđelko (1998) Saldo migracija Republike Hrvatske i županija 1971.-1981. i 1981.-1991. za ukupno stanovništvo i stanovništvo u zemlji. U: Lajić, Ivan (ur) *Migracije u Hrvatskoj; regionalni pristup* (str. 11-68). Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Akrap, Anđelko (2014) Promjene broja i prostornog razmještaja stanovništva Hrvatske i županija 1961.-2011. U: Puljiz, Vlado i dr. (ur) *Migracije i razvoj Hrvatske. Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju* (str. 22-67). Zagreb: Hrvatska gospodarska komora.
- Akrap, Anđelko (2017) *Depopulacijski procesi u slavonskim županijama*. Sažetci radova sa znanstvenog skupa "Kamo ide istočna Hrvatska?" (str. 10-12). Đakovo: HAZU.
- CSO (Central Statistics Office, Ireland) (2016) *Census 2016 Summary Results – Part 1. Table 5.1 Place of birth of Irish residents from counties with largest increases 2011-2016*. <http://www.cso.ie/en/media/csoie/newsevents/documents/census2016summaryresultspart1/Census2016SummaryPart1.pdf> Pristupljeno 30. prosinca 2017.
- DEASP (Department of Employment Affairs and Social Protection, Ireland) (2017) *Statistics on Personal Public Service Numbers Issued*. <http://www.welfare.ie/en/Pages/Personal-Public-Service-Number-Statistics-on-Numbers-Issued.aspx> Pristupljeno 15. prosinca 2017.
- DZS (Državni zavod za statistiku) (2017) *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2016. godini. Priopćenje 7.1.2*. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-02_01_2017.htm Pristupljeno 15. prosinca 2017.
- Hranić, Đuro i Škvorčević Antun (2016) *Siromaštvo i demografsko stanje u Slavoniji, Baranji i Srijemu*. Korizmena poslanica slavonskih biskupa. Đakovo/Požega, 30. siječnja 2016.
- Mesić, Milan i Bagić, Dragan (2011) *Manjinski povratak u Hrvatsku – Studija otvorenog procesa*. Zagreb: UNHCR.
- Statistik Austria (2017) *Wanderungen mit dem Ausland (Außenwanderungen) 2007-2016 nach Staatsangehörigkeit*. https://www.statistik.at/wcm/idc/idcplg?IdcService=GET_NATIVE_FILE&RevisionSelectionMethod=LatestReleased&DocName=076742 Pristupljeno 15. prosinca 2017.
- Statistisches Bundesamt (2017) *Ausländische Bevölkerung Ergebnisse des Ausländerzentralregisters*.
- Župarić-Iljić, Drago (2016) *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Zaklada "Friedrich Ebert". ■